

ÜSTÜN YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN SANAT ALANINDA DEĞERLENDİRMESİNDE DÜNYA GENELİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER*

Songül Esin EROL**

ÖZ

Üstün yetenekli öğrenci denilince ilk gelebilecek tanımlardan biri “belli alanlarda yaşlılarından daha üstün başarı performansı sergileyen, çoğul düşünebilen öğrenci” olmaktadır. Üstün yetenekli öğrenciler; geniş bir ilgi alanına sahip, hızlı öğrenen, sözel ve sayısal yetenekleri yüksek ve yaratıcı bireyler olarak tanımlanmaktadır. Sanat alanında yapılan değerlendirmelerde öğrencilerin şekil-uzay yeteneği, göz-el koordinasyonu, perspektif ve biçim algısından öte sanatsal yaratıcılığı son derece önemlidir. Bu noktada sanatsal alanda değerlendirmenin temelinde “yaratıcılık” bulunmaktadır. Yöntem olarak kapsamlı bir doküman incelemesi kullanılan bu çalışmanın amacı; dünya genelinde üstün yetenekli öğrencilerin yaratıcılıklarının tanılanması için kullanılan yöntemlerin ele alınmasıdır.

Anahtar Kelimeler: üstün yetenekli öğrenci, yaratıcılık, sanat

METHODS USED ALL OVER THE WORLD IN THE EVALUATION OF GIFTED STUDENTS IN ART

ABSTRACT

Gifted student is mainly considered as a student whose performance is higher than his/her peers and have the plural thinking ability in specific areas. Gifted students are identified as quick learners, having a great amount of interest areas, creative individuals with higher verbal and numeric skills than his/her peers. According to evaluations which were made in the field of art, the students' artistic creativity is much more important than their ability to comprehend image-space, the coordination between eye-hand and sense of perspective-shape. In that sense, the creativity constitutes the base of the artistic evaluation.

In this project in which document review has been used as method, it is aimed to search the methods all over the world which are used to find out the gifted student.

Keywords: gifted student, creativity, art

* 22-25 Eylül 2014 tarihlerinde İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi tarafından düzenlenen “4. Ulusal Üstün Zekalıların ve Yeteneklilerin Eğitimi Kongresi: Üstünler ve Gelecek” kongresinde kısa bir özeti sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Doktora Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, Türkiye, esinerol44@gmail.com

1. GİRİŞ

Zeka kavramı bir çok bilim adamının üzerinde uzun araştırmalar yaptığı tanımlanması güç, soyut bir kavram olarak karşımıza çıkar. Yirmi birinci yüzyıla yaklaşıldıkça üstün zeka tanımları konservatif tanımlardan uzaklaşmaktadır. Üstün zeka kavramı belirli sınırlar içerisinde çıkmakta ve rakamlarla betimlenen inanışlardan uzaklaşarak liberal tanımlara doğru bir değişim göstermektedir. Yirminci yüzyılın başlarında üstün zeka kavramı “deha” kavramıyla neredeyse aynı anlamda kullanılmıştır. Bu konuda araştırma yapan öncü psikologlardan biri olan Lewis M. Terman 140 veya üstü IQ’su olan çocukları “dahi” olarak nitelemiştir. Ancak belirli sınırlar olsa da liberal tanımlarda üstün zeka kavramına daha geniş bir pencereden bakılır ve üstün zekanın rakamlarla belirlenmesinin zor olduğuna inanılır. Bu yaklaşımla üstün zeka “bireyin herhangi bir performans alanında gösterdiği yüksek potansiyel ya da bireyin sahip olduğu üst düzey kapasite” olarak tanımlanabilir. Bu performans alanları Marland Raporu(1972)’na göre “genel zihinsel”, “özel akademik”, “yaratıcı-üretken”, “liderlik”, “sanat” ve “psikomotor” olarak altı ayrı alanda tanımlanmıştır (Sak, 2013, s.5). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2012 yılında hazırlanan “Üstün Yeteneklilerin Eğitimi Alanında Uluslararası Politika ve Uygulamaların İncelenmesi ve Değerlendirilmesi” raporunda üstün zeka ve yetenek tanımı şöyle yapılmıştır:

Literatürde, yaşlarına göre daha üstün yeteneklere sahip olanlar, yaratıcılık ve öğrenmeye karşı daha fazla isteği olan öğrenciler, ÜYZ (Üstün Yetenekli/Zekalı) öğrenciler olarak tanımlanmaktadır.

ÜYZ kavramı için (İngilizce “giftedness”), çok sayıda farklı tanımların yapıldığı görülmektedir. Bu kavramın tanımını netleştirmek, farklı ülkelerin bu konudaki politika ve uygulamalarını değerlendirmek açısından önemlidir. Örneğin; Birleşik Krallık’ta üstün akademik başarıları olan öğrencilere “üstün zekalı” (gifted), spor ve sanat alanlarında üstün başarıları olan öğrencilere “üstün yetenekli” (talented) denmektedir. Bu nedenle de ÜYZ kavramı, sadece genetik ve içsel yeteneklerle açıklanmayıp çok yönlü ve tanımı toplum tarafından oluşturulan, değişken bir kavramdır. Sternberg ve Davidson (2005), kavramın keşfedilen bir yetenektan çok, zaman ve yere göre niteliği değişen bir yapı olduğunu vurgulamaktadır. Yine aynı rapora göre; Avrupa’da 22 ülkede, ÜYZ çocukları tanılamak için belli süreç ve ölçme değerlendirme yöntemleri kullanılmaktadır. Bu yöntemlerin başında öğretmen tavsiyeleri gelmektedir. Öğretmenler çeşitli kontrol listeleri doldurarak ve ayrıntılı tavsiye mektupları yazarak tanılama sürecini başlatırlar.

Üstün yetenekli bireylerin günlük hayattaki etkileri uzun zaman boyunca incelenmiş ve sahip oldukları özellikler belirlenmiştir. Üstün yetenekli yetişkin birey;

- çocuksu duygularını korur,
- diğer yetişkinlerden farklı hisseder,
- kendi yaratıcılığı baskıya neden olabilir ve bu baskıdan bunalabilir,
- derin düşüncelere dalmak ve hayal kurmak için yalnızlığa ihtiyaç duyar,
- hem iç hem de dış dünyaya anlam katar,
- kavramları anlamak ve kavramak için kendi yöntemlerini geliştirir,
- gelişim ve ilerlemenin gidişatını görebilme yetenekleri sayesinde yeni eğilimleri öngörebilir,
- mükemmeliyetçidir,
- çalışmak, keşfetmek ve uzmanlaşmak istedikleri birçok alanda çok fazla beceriye sahip olma problemiyle karşılaşır,

- çoğunlukla yanlış anlaşılma, yabancı kalma ve iletişim kuramama hislerini yaşar,
- başkalarının tutarsız ve sağduyusuz hareketlerini anlamakta zorluk çeker,
- adalet ve eşitlik arasındaki farkı anlar,
- diğer normal insanlara göre daha zor risk alır; çünkü işin ucunda ne olduğunu tahmin edebilir,
- espri anlayışı göze çarpar,
- kabiliyetlerine bağlı olarak duygusal problemler yaşasa da bu problemlerle baş etmek konusunda iyidir,
- otorite figürleriyle problem yaşar,
- çoğu güçlü ahlaki inançlara sahiptir ve belirli becerilerini, içgüdülerini ve bilgilerini dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek için kullanır (Roeper'den akt. Levent, 2013, s. 14-15).

Yavuzer'e göre; yaratıcılık psikoloji dalında tanımlanması en güç kavramlardan biri olarak gösterilebilir. İncelenen kaynaklarda; yaratıcılığın yanı sıra tanım ve ölçütlerin saptanması gerekir. Yaratıcılığın süreç olarak izlenmesinin gerekliliği kadar çevre koşulları ve bireysel özellikleri de göz önünde bulundurulmalıdır (Yavuzer, 1996, s. 9). Yaratıcılığı olumlu yönde etkilediği bilinen çok sayıda bireysel özellik bulunmaktadır. Ancak bu bireysel özellikler tek başlarına incelenmemelidir. Bireyin tüm yaşamında araştırılmalıdır. Yaratıcılık bireyin algılarında, kişiliğinde, sosyal ilişkilerinde, iş alışkanlıklarında, düşünme ve dünyayı algılama biçiminde yatmaktadır (Sak, 2014, s.47). Bireyin sıra dışı düşünmesi farklı yollar denemesi yaratıcılığın ortaya çıkması açısından önemlidir. Yaratıcılık testlerinde sergilenen performans gelecekteki yaratıcılığın tahmininde kullanılabilir. Üstün yaratıcılık yeteneğine sahip çocukların özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Yeni ve taze fikirler bulur.
- Kendine ait çözüm yolları üretir, meraklıdır.
- Deneyimlere açıktır ve yalnız başına çalışmayı tercih eder.
- Aktif, akıcı bir hayal gücüne sahiptir.
- Çoklu çözüm önerilerine üretebilir.
- Algılarını kapsayan tanımlayıcı sözcükler seçer.
- Bağlantısız görünen fikirler arasında alışılmadık dışında farklı bağlantılar kurar.
- Ayrıntıcıdır. (Bildiren, 2013, s.43-44).

Yaratıcı bireylerin ortak özellikleri yalnızca olumlu özellik olarak düşünülmemelidir. Yaratıcı bireyler sosyal ortamlarda ve toplumun genelinde kabul görmeyen ve rahatsızlık yaratan olumsuz özelliklere de sahip olabilirler (Sak, 2014, s.47). Renzulli'den aktaran Sak'a göre; öğrencilerin ne okuldaki başarıları ne de zeka veya yetenek testlerindeki performans düzeyleri yetişkin yıllarında elde edecekleri başarılarını ve yaratıcılık düzeylerini belirlemeye yetmemektedir. Bu düşünceden yola çıkılarak okul yıllarında üstün zekalı olarak tanımlanan çocukların önemli bir kısmı yetişkinlik yıllarında sıradan kişi olabilir. Bu durumda üstün zeka tanımları ve üstün zeka tanımlama uygulamalarında eksik bir şey olduğu düşünülebilir. Bu eksiklik yaratıcı potansiyel olarak tanımlanabilir. Renzulli (1978)'nin üstün zekanın ortalama üstü genel veya özel yeteneği, yaratıcı yetenek ve motivasyonun etkileşimi ile ortaya koyduğu Üç Halka Kuramı'nın yaratıcılık bileşeni akıcı düşünme, esnek düşünme, özgün düşünme, merak, risk alma ve yeni deneyimlere açık olma gibi bireysel özellikleri

kapsamaktadır (Sak, 2013, s.26-27).

Torrance'a göre ise yaratıcı bir insan; serüvenci ve meraklı, eleştirel, daha az memnun olan, çekingen, "farklı" tanımlamasından korkmayan, güzelin ve iyinin alışılmışın dışında olduğunu bilen, bağımsız düşünebilen, soru soran, az konuşan, başkalarının düşüncelerine açık, gelişmiş bir mizah duygusuna sahip, riske girmeye istekli, karmaşık bir kişiliğe sahip olan, zihinsel çalışmalara ilgi gösteren, belirsizliğe karşı yüksek hoşgörülü bir kişiliğe sahip olmalıdır (Yanık, 2007, s.66-68).

Yaratıcılık, zeka ve başarı gibi bireysel özelliklere ilişkin bilgiler toplanarak öğrencilerin zihinsel kapasite ve potansiyelleri hakkında karar alma süreci "tanılama" olarak tanımlanmaktadır. Tanılamanın kalitesini arttırmak amacıyla bu süreçte öğrencilerle ilgili olarak toplanan bilgilerin detaylı, doğru ve güvenilir olması, çeşitlendirilmiş bilgi toplama araçları ve farklı disiplinlerden uzmanların katkıda bulunması faydalı olacaktır (Sak, 2013, s.93). Sanatsal alanda üstün yetenekli çocuk; çizme, boyama gibi sanatsal etkinliklere çok zaman ayırır. Resimleri planlar, derinlik etkisi verir ve parçalar arasında uygun oranlar kullanır. Uzun dikkat süresine sahiptir ve nesnelere ayrıntılı olarak hatırlar. Kompozisyonu planlar. Farklı araçlar, materyal ve teknikler denemeye isteklidir. Alışılmışın dışında farklı çözüm önerileri geliştirir. Stil, denge ve bütünlüğe sahip orijinal ürünler ortaya çıkarır. Sanat konusunda bilgi edinmeye isteklidir ve çevresini çok iyi gözleme yeteneğine sahiptir. Resim yapmayı yaşantı ve duygularını ifade etmek için kullanır. Resim ve heykel sergileriyle özellikle ilgilenir (Bildiren, 2013, s. 52).

Yaratıcılığın değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler Çoğul Düşünme, Zihnin Yapı Modeli (SOI), Torrance Test ve Konsensus Değerlendirme Tekniği (CAT) olarak dört başlıkta ele alınmıştır.

1.1. Çoğul Düşünme

Yaratıcılık değerlendirmesi konusunda yapılabilecek çok sayıda çalışma olmasına rağmen tarihine bakıldığında çok fazla değişiklik olmadığı görülür. Farklı düşünme üzerinde geniş çaplı araştırma incelemesi yapılmadan yaratıcılık değerlendirmeleri yapmak imkansızdır. Çoğul düşünme kesinlikle yaratıcılık değerlendirmesinin belkemiğidir ve uzun yıllar bu anahtar konumunu korumuştur. Günlük hayatımızda problem çözmek çoğu zaman çoğul düşünmeyle bağlantılı olsa da öğrenci eğitimi söz konusu olunca nasıl geleneksel cevaplar bulacakları öğretilir. Verilen probleme bir veya daha çok olası çözüm üretmek için kullanılan yakınsak düşünme; sıklıkla çoğul düşünmeyle karşılaştırılır. Yakınsak düşünme testlerinde, test uygulanan birey bir doğru cevaba ulaşmalıdır. Genellikle verilen bilgi sadece bir doğru cevaba ulaşabilmek için uygun şekilde yapılandırılmıştır (Kaufman vd., 2008, s.14-15). Torrance çoğul düşünme çalışmaları 3 ana başlık altında değerlendirilebilir. Bu başlıklar şöyle tanımlanabilir:

Akıcılık: Çok sayıda fikir üretebilme

Esneklik: Aynı uyarıcı ile ilgili değişik fikirler üretme ve birbirinden değişik yaklaşımlar kullanma.

Özgünlük: Yeni ve az rastlanan fikirler üretme (Munro, 2012, s.3).

Bazı kaynaklarda detaylandırma bu çalışmalara eklenebilir. Bu test uygulanan bireyin bir kategori ya da konu çerçevesindeki düşüncesine bağlıdır. Bu 1980'lerde Torrance testleri için daha etkili bir skor değerlendirme sistemi getirilmesi için geliştirilmiştir (Runco ve Pritzker, 1999, s.579).

1.2. Zihnin Yapı Modeli (The SOI Assesments)

Guilford bu zeka modeli içinde 24 çoğul düşünme ögesi tanımlamıştır. 4 içerik (şekilsel, sembolik, semantik, davranışsal) ve 6 çeşit ürünün (birimler, sınıflar, ilişkiler, sistemler, dönüşümler, çıkarımlar) her bir kombinasyonu için çoğul bir düşünme türüdür (Kaufman vd., 2012, s.62). Starko'ya göre; bu model karmaşık bir zeka modelidir. En yeni haliyle 180 tane bileşen içerir. Yaratıcılık bu bileşenler arasında yer alır. Bu bileşenler yarışma, operasyonlar (bireyler için uygulanan işlemler) ve ürün türlerinin kombinasyonları vasıtasıyla oluşur. Örneğin zeka yetenekleri sözlü ilişkilerin birleşimini ve şekilsel ünitelerin geçişini içermektedir (Starko, 2005, s.62). Bireylerden şekilsel ünitelerin, şekilsel sınıfların, anlamsal ünitelerin farklı ürünlerini içeren, pek çok alanda farklı ürün kanıtları sergilemeleri istenir (Kaufman vd., 2008, s.21) Bu test 10 alt testi içermektedir ki bunlar ya sözlü ya görsel ya da şekilsel rekabet alanlarıdır. Bu test; birimlerin, sınıfların, ilişkilerin, sistemlerin, dönüşümlerin ve çıkarımların farklı ürününe odaklanmaktadır. Testi puanlandırmak orijinalliğe ya da etkililiğe değil fikirlerin fazla sayıdaki özgün üretimine odaklanmaktadır (Cropley, 2012, s. 72).

1.3. Torrance Yaratıcılık Testi

Birçok standart yaratıcılık testi Guilford tarafından tanımlanan çoğul düşünme süreçlerine dayanmaktadır. Bunun sebebi olarak; bu testin yaygın olması ve hem okullarda hem de araştırmacılar tarafından sık kullanılması gösterilmektedir (Starko, 2005, s.428).

Torrance yaratıcı düşünmeye odaklanmıştır ve yaratıcı düşünme değerlendirmesine vurgu yapan testler inşa etmiştir. Torrence testlerinin tek amacı yaratıcılığı ölçmek değildir, bu testlerin aynı zamanda yaratıcılığı neyin güçlendirdiğini ve neyin beslediğini daha iyi anlamak için araç olarak kullanılmasını sağlamaktır. Her ne kadar Zihnin Yapı Modeli (SOI) değerlendirmelerine dayalı olsa da bu testin Guilford'un faktör türlü test ortaklarından keskin bir şekilde farklılaştığı bilinir (Kaufman vd., 2012, s.62). Bu keskin farklılık Torrance'ın çalışmalarının ilk versiyonlarında daha belirgindir. Guilford'un kullandığı testlerde sözel ve şekilsel akıcılığın değerlendirilmesi için pek çok yöntem vardır (Kaufman vd., 2008, s.25-26).

Torrance uzun süre boyunca Torrance testinin yönetim ve puanlamasını sadeleştirmiştir ki bu da onun önemli bir test olmasını sağlamıştır. Test sözel ve şekilsel formlardan oluşur ve her testin A ve B olmak üzere iki formu bulunmaktadır. Bu formlar birbirinin yerine kullanılabilir (Kaufman vd., 2010, s.53). Testin kitapçıklarda sunulan her iki türü bireye bir seri açık uçlu hedefi tamamlamaları ve bu resimle ilgili sorulabilecek tüm soruları listelemesi istenir. Diğer test maddeleri bireyin bir ürünün gelişimi ya da bilinen nesnelerin sıra dışı kullanımı için muhtemel cevapları listelemesi üzerinedir. Şekilsel formda bireyin ortak bir şekil kullanarak yapabildiği kadar fazla farklı resim yapması ve soyut formlar kullanarak resimleri etiketlemeleri istenir. Bütün alt testler sürelidir. Testler akıcılık, esneklik, orijinallik bakımından şekilsel testler ise detaylandırma bakımından puanlanır. Puanlama prosedürleri elle yapılan bir testte makul ölçüde tanımlanır. Fakat bu testler aynı zamanda puanlama servisine de gönderilebilir (Starko, 2005, s.429).

Torrance test sözel ve şekilsel testleri kapsar.

Şekilsel formların 3 alt testi vardır:

- Resim Oluşturma
- Resim Tamamlama

- Hatlar, Daireler

Sözel formların 7 alt testi vardır.

İlk 3 testte bireyden test kitapçığının başlangıcındaki bir resmi değerlendirmesi istenir.

İlk 3 görev sor ve cevapla bölümlerinden oluşur:

- Sorma
- Sebepleri tahmin etme
- Sonuçları tahmin etme

Son 4 sözel test aşağıdakileri içerir:

- Ürün geliştirme
- Olağandışı kullanma
- Alışılmamış sorular
- Varsayımlar (Kaufman vd., 2008, s.27)

Yaratıcılık yeteneği profilinden türeyen çoğul düşünme testleri Guilford'un çalışmalarına dayanır ve aynı zamanda bazı Torrance test görevleriyle benzerlik gösterir. Bununla beraber ilginç bir ayırım Guilford, Wallach ve Kogan'ın sözel görevlerinin çoğuna benzerlik eğiliminde olan çoğul düşünme maddelerinin kullanımındadır. (Kaufman vd., 2008, s.31).

1.4. Konsensüs Değerlendirme Tekniği (CAT- Consensual Assessment Tecniqe)

Konsensüs değerlendirme tekniği ilk olarak Teresa Amabile tarafından (1982, 1983, 1996) geliştirilmiştir ve yüz yılın son çeyreğinde o ve diğer araştırmacılar tarafından güncellenmiştir. Konsensüs Değerlendirme Tekniği yaratıcılık değerlendirmesinin altın standardı olarak adlandırılır. Çünkü bu teknik gerçek yaratıcı performansların ve insan yapımı eserlerin değerlendirilmesine dayanmaktadır ve böylelikle bu ürünlerin gerçek yaratıcılık ölçümüne dayanmaktadır. Belli bir yaratıcılık teorisinin geçerliliğine bağlı ya da bağlantılı değildir (Kafman ve Sternberg, 2010, s.325).

Konsensüs değerlendirme tekniği hikayeler, kolaj, şiirler ve diğer eserlerin yaratıcılığının değerlendirilmesinin de kullanılan güçlü bir araçtır. Konsensüs değerlendirme tekniği, bir sanat eserinin, bir teorisinin, bir araştırma taslağının veya herhangi bir eserin yaratıcılığının en iyi ölçümünün o alandaki uzmanların müşterek değerlendirmeleri olduğu fikrine dayanır. Çoğul düşünme testi gibi diğer yaratıcılık ölçümlerinin aksine Konsensüs değerlendirme tekniği herhangi bir özel yaratıcılık teorisine dayanmaz yani geçerliliği herhangi bir özel yaratıcılık teorisinin geçerliliğine bağlı değildir (Baer ve S.McKool, 2009, s.1).

Her ne kadar yaratıcılığı değerlendirmenin en yaygın yolu "çoğul düşünme" olsa da bu tek bir yöntemle sınırlı değildir. Konsensüs değerlendirmede yaratıcı ürüne vurgu yapılmaktadır. Konular bir ürün yaratmak için verilir ve uzmanlar bağımsız bir şekilde bu ürünlerin yaratıcılığını değerlendirirler. Örnek vermek gerekirse; bir erkek ya da kız çocuğunun eline basit bir çizim verilir ve orijinal bir hikaye yazmaları beklenir ki bu hikayenin içinde kendilerinin de olması istenir. Ortaya çıkan ürün konunun uzmanlarınca değerlendirmeye alınır (Koufman vd., 2008, s.65).

Değerlendirme yapılırken basit bir süreç izlenir.

1. Bireylerden bir şey (şiir, resim, kısa hikaye, kolaj, kompozisyon, deneysel dizayn gibi) yaratmaları istenir.
2. Daha sonra istenen alanda uzman kişilerden bireylerin yaptıklarının yaratıcılığını değerlendirmeler istenir.

Uzmanlar birbirlerinden bağımsız çalışır ve bir diğerinin değerlendirmesini hiçbir şekilde etkilemez. Yaratıcılıkla ilgili olabilecek veya yaratıcılığın tahminine yönelik şeylerin ölçümü için uğraşmak yerine bu teknik bireylerin ürettiği yaratıcı (veya o kadar yaratıcı olmayan) ürünlere bakarak yaratıcılığın özüne iner. Konsensüs değerlendirme testinin uzmanlarının yaratıcılık puanlamasına güvenmesinin yanı sıra ayrıca gözlem puanlamalarının da çok önemli olduğu tartışılmaktadır. Böylelikle test yaratıcı potansiyelin mantıklı ve kapsamlı ölçüğü olarak düşünülmez. Kendini değerlendirme testlerindeki yaratıcı başarı ölçümleri bir kişinin yaratıcılık testinden uzak olarak düşünülmemektedir çünkü onlar insanlar tarafından üretilen ürünlerin miktar ve yaratıcılığını ölçtüğü düşünülmemektedir (Baer ve S.McKool, 2009, s. 4).

Konsensüs değerlendirme, yaratıcılığın gerçek dünyada değerlendirilmesine dayanır. Uzmanlar, denekler(bireyler) tarafından yaratılan mevcut ürünleri karşılaştırır. Sadece bir grup jüri tarafından değerlendirilen eser grubu içindeki karşılaştırmalar için kullanılabilir. Standart dereceler yoktur sadece karşılaştırmalı dereceler vardır. Yaygın bir şekilde yaratıcı araştırmalarda kullanılır, okul ortamında kullanımı daha azdır (Kaufman vd., 2008, s.57). Konsensüs değerlendirme tekniği, en yüksek seviyede yaratıcılığın yanı sıra pratik yaratıcılık gibi bütün seviyelerde yaratıcılığı değerlendirmektedir. Bu diğer yaratıcılık değerlendirmelerine karşı bir standarttır. Üzerinde çok tartışılan bir konu olan daha genel yaratıcılık bağlantılı yeteneklerin kanıtlarının sağlanacağını iddia etmez. Araştırma değerlendirmesinde, yaratıcı performans üzerinde geniş çaplı müdahalelerin, eğitimin, deneysel zorlamanın etkisi testin değerlendirmesinin iyi çalıştığını göstermiştir. Bu teknik başka herhangi bir tekniğe bağlı değildir bu yüzden pek çok araştırma konusunun her iki ucundaki araştırmacılar tarafından eşit bir şekilde çok iyi kullanılabilir (Kaufman vd., 2008, s.59).

Konsensüs değerlendirme pek çok şekilde kullanılabilir:

- Farklı motivasyonel zorlamalar altında yaratıcılık performansı karşılaştırılabilir.
- Yaratıcılık performansı üzerinde içerik bilgisi ve farklı becerilerin öğretilmesinin etkilerinin ölçülmesini sağlanabilir.
- Değişik motivasyonel baskıların erkek ve kızları nasıl farklı şekilde etkilediği araştırılabilir.
- Yaratıcılıkta olası cinsiyet ve etnik farklılıklar araştırılabilir.
- Yaratıcılığın özel alan ve genel alan modellerinin karşılaştırılıp değerlendirilmesi yapılabilir.
- Yaratıcılıkta ürün ve süreç arasındaki ilişki araştırılabilir.
- Kültürler arası alanda yaratıcılık incelenebilir.
- Verilen alanda yaratıcılığın uzun süreli dayanıklılığı araştırılabilir.
- Bir alanda farklı düzeylerde uzmanlaşmış kişilerin yaratıcılığı farklı algılama şekillerinin analizi yapılabilir (Baer ve S.McKool, 2009, s.7).

Yaratıcı ürünleri değerlendirmede pek çok yaklaşım vardır. Örneğin çeşitli basit derecelendirme çizelgesi vardır. Öğretmen derecelendirmesi eğitim alanında çok dikkat çeker. Bu araçların her biri eğitimcilerden öğrencilerin yaratıcı ürünlerinin spesifik yönlerini derecelendirmesini ister. Örneğin “Öğrenci Ürün Değerlendirme Formu” dahi programları için bir değerlendirme aracı olarak tasarlanmış ve dokuz yaratıcı ürün özelliğinin değerlendirilmesini sağlarken “Yaratıcı Ürün Semantik Çizelgesi” değerlendirmecilerden ürünlerin yeniliğini, problem çözümlerini ve sentez niteliklerini değerlendirmesini ister (Kaufman vd., 2008, s.53-54).

Konsensüs değerlendirme testinin uzmanlarının yaratıcılık puanlamasına güvenmesinin yanı sıra ayrıca gözlem puanlamalarının da çok önemli olduğu tartışılmaktadır. Böylelikle bu değerlendirmenin yaratıcı potansiyelin mantıklı ve kapsamlı ölçeği olarak düşünülmez. Kendini değerlendirme testlerindeki yaratıcı başarının ölçümleri bir kişinin yaratıcı testinden uzak olarak düşünülmektedir çünkü onların insanlar tarafından üretilen ürünlerin miktar ve yaratıcılığı ölçtüğü düşünülebilir (Kaufman ve Sternberg, 2010, s.326).

Konsensüs değerlendirme tekniği sadece grup içi karşılaştırmalar için kullanılabilir, bu yüzden bireysel testler için uygun değildir. Standart skorlar (veya derecelendirme tekniği) yoktur. Ayrı şekilde değerlendirilecek iki farklı örnekteki bireyler karşılaştırılmaz. Sadece belli bir grup için karşılaştırma gerektiğinde kullanılabilir (Kaufman vd., 2008, s.68).

2. YÖNTEM

Araştırmada yöntem olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.217-218).

3. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bir birey için “yaratıcıdır” ya da “yaratıcı değildir” diye yorumda bulunmak doğru değildir. Yaratıcılık araştırmacılarına göre; yaratıcılığın türü ve derecesi kişiden kişiye değişmektedir. Kişiler farklı durumlarda farklı yaratıcılık özellikleri gösterebilir. Önceleri yaratıcılığın kalıtsal bir yetenek ve zamanla değişmeyeceği düşünülmüştür. Yirminci yüzyılda yaratıcılık üzerine yapılan bilimsel araştırmalar çoğalmış ve yaratıcılık eğitimlerinin bireyler üzerinde olumlu sonuçlar vermeye başladığının görülmesiyle bu yanlış algı kaybolmaya başlamıştır. Artık yaratıcılık öğretiler ve geliştirilebilir olmuştur. Bu bilincin gelişmesiyle okul programlarında ve şirket yönetimlerinde yaratıcılık eğitimleri kendini göstermeye başlamıştır (Sak, 2014, s.93).

Yaratıcılığın geliştirilmesi kadar ölçülmesi de ön plana çıkmıştır. Bir kişinin yaratıcı olup olmadığından öte ne kadar yaratıcı olduğu önemlidir. Dünya genelinde değişik birçok yöntem kullanılarak bireylerin yaratıcılıkları hakkında fikir sahibi olunması mümkün olmuştur. En bilinen ve en yaygın kullanılan yöntemler olarak Torrance tarafından geliştirilen Torrance Yaratıcı Düşünme Testi ve Konsensüs Değerlendirme Testi (Consensual Assessment Technique) ön plana çıkar. Bu yöntemler bireylerin yaş gruplarına göre ölçümler yapılabilir.

4. KAYNAKÇA

- Baer, J. & S.McKool, S.(2009). *Assessing creativity using the consensual assessment technique*. <http://users.rider.edu/~baer/BaerMcKool.pdf> Erişim Tarihi: 04.12.2013.
- Bildiren, A. (2013). *Üstün yetenekli çocuklar- aileler ve öğretmenler için bir kılavuz*, Ankara: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık.
- Cropley, J. A. (2000). *Defining and measuring creativity: Are creativity tests worth using?* <http://edf6624.wikispaces.com/file/view/Creativity2.pdf> Erişim Tarihi: 25.08.2014.
- Kaufman, J. C. & Plucker, J. A., & Baer, J. (2008). *Essentials of Creativity Assesment*, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Kaufman, J. C. & Plucker, J. A. & Russell, C. M. (2012). *Identifying and Assessing Cre-*

- ativity as a Component of Giftedness, *Journal of Psychoeducational Assessment*, 30(1), 60 –73.
- Kaufman, J. C. & Sternberg, R. J. (2010). *The Cambridge handbook of creativity*. New York: Cambridge University Press.
- Kaufman, J. C. & Sternberg, R. J. (2006). *The international handbook of creativity*. New York: Cambridge University Press.
- Levent, F. (2013). *Üstün yetenekli çocukları anlamak-üstün yetenekli çocuklar sarmalında aile, eğitim sistemi ve toplum*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık eğitim Danışmanlık.
- MEB. (2012). *Üstün yeteneklilerin eğitimi alanında uluslararası politika ve uygulamaların incelenmesi ve değerlendirilmesi raporu*, http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_02/12114109_stnyeteneklerineitimi.pdf Erişim Tarihi: 25.08.2013.
- Munro, J. (2012). *Insight into the creativity process: Identifying and measuring creativity*, https://students.education.unimelb.edu.au/selage/pub/readings/creativity/UTC_Assessing_creativity_pdf Erişim Tarihi: 04.12.2013.
- Runko ve Pritzker (1999). *Encyclopedia of creativity*. California: Academic Press.
- Starko, A. J. (2005). *Creativity in the classroom*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sak, U. (2014). *Yaratıcılık-gelişimi ve geliştirilmesi*. Ankara: Vize Basın Yayın.
- Sak, U. (2013). *Üstün zekalılar-özellikleri, tanılamaları ve eğitimleri*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Yanık, O. (2007). *Yaratıcılık*. İstanbul: Yazın Matbaacılık
- Yavuzer, H. S. (1996). *Yaratıcılık*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

